

ענינים

אב
תשפ"א

בעניני או"ח (ה) בדיני קריעה על מקום המקדש

27

א. אי מהני הקנאת בגדיו לפטור מחובת קריעה

כתב בשו"ע או"ח סי' תקס"א דאיכא חיוב קריעה על ראיית מקום המקדש בחורבנו. והנה יש שרוצים להיפטר מזה ע"י שמקנים את בגדיהם לאחר, וכבר עוררו ע"ז גדולי ההוראה דאין ראוי לעשות כן לפטור עצמו ממצות קריעה. אך באמת יש לדון בזה מעיקר דינא אי מהני כלל לפטור עצמו מחובת קריעה ע"י כך.

דהנה יש לדון בגברא ערטילאי [שאין עליו בגדים המחויבים בקריעה], אי אינו מחויב כלל בקריעה, או דמחויב בקריעה אלא דאנוס ע"ז. [ועי' שו"ת מהרי"ל דיסקין קו"א אות קפ"ה]. ויש לדון עוד דאף אי נימא דכל שאינו לבוש בבגדים אינו מחויב כלל בקריעה, מ"מ מי שלבש בגדים אלא שאינם שלו י"ל דזה אינו אלא אנוס, דאינו יכול לקרוע בגדים שאינם שלו.

והשתא אי נימא דאינו אלא אנוס יש לדון דלא יהני הקנאת הבגדים לאחר דסו"ס עדיין מחויב הוא במצות קריעה, ואין לו להיכנס למקום שרואה את המקדש ולהתחייב בקריעה בזמן שהוא לא יכול לקיים את חיובו.

אמנם י"ל עפ"י ד המרדכי הנודעים במנחות [רמז תתקמ"ד] דמי שנקרע לו חוטי הציצית בשבת רשאי ללבוש את הבגד בלא ציצית, וכתב שם הטעם כיון דאין איסור ללבוש בגד ד' כנפות בלא ציצית אלא הוא רק חיוב להטיל ציצית בבגדו, וכל שהוא אנוס על קיום המצוה אין איסור להכניס את עצמו בחיוב המצוה, עכ"ד, ולפי"ז י"ל דה"נ בחיוב קריעה, כיון דאין איסור בראיית מקום המקדש בלא קריעה אלא רק מצוה לקרוע כשרואה את מקום המקדש, כל שהוא אנוס על הקריעה אין איסור להכניס עצמו לידי חיוב המצוה.

אולם זה אינו, דהא בנידון דידן אינו אנוס כלל שהרי יכול שלא להקנות בגדיו לאחר, ואף אם כבר הקנה ואין בידו לחזור לקנותם עכשיו מ"מ כיון שהיה בידו שלא להקנותם זה לא מיקרי אנוס, וכמו"כ בדינו של המרדכי אם היה בידו להטיל ציצית מערב שבת והיה בדעתו ללבוש את הבגד בשבת ופשע ולא הטיל, נראה בפשוטו דיש בזה ביטול עשה, דעד כאן לא התיר המרדכי אלא כשהוא אנוס על הטלת החוטים, אבל היכא דהיה בידו להטיל אין כאן אנוס כלל, [והרי זה כמו שלא קנה ד' מינים קודם החג ועכשיו כבר א"א להשיגם דהרי הוא מבטל עשה], וה"נ בנידון דידן אפי' אי נימא דכשאין לו בגדים שלו רשאי להכניס את עצמו לידי חיוב קריעה וכדינא דהמרדכי, זהו דוקא כשאין לו אפשרות ללבוש בגדים משלו, אבל בנידון דידן דיש לו בגדים שלו אלא שהוא מקנה אותם לאחרים אין כאן אנוס על הקריעה כיון דהיה בידו שלא להקנותם, והרי"ז מבטל מצות קריעה.

וכל זה אי נימא דהוא רק פטור אנוס, אבל אי נימא דאין חיוב קריעה כלל בבגד שאינו שלו, שפיר י"ל דמהני מן הדין הקנאת בגדיו לאחר, דעיי"ז הוא נפטר מעיקר חובת קריעה. [אלא דאין ראוי לעשות כן להפקיע מעליו מצות קריעה וכנ"ל].

אלא דיש עוד לפקפק בעצה זו של הקנאת הבגדים, דאם זה שקנה את הבגדים אינו מקפיד עליהם א"כ לא הועילה ההקנאה מידי, שהרי הדין קריעה אינו תלוי בדיון בעלים על הבגד, אלא דבעי' שיהא לו רשות לקרוע את הבגד, וכדאיתא במד"ק כ"ו ב' דהשואל בגד מחבירו ומת לו מת הרי"ז קורע כשיודע שאינו מקפיד עליו, וא"כ אם ידוע לנו דאין הבעלים מקפיד בכך הרי שוב חייב הלוש לקרוע. ורק באופן שמקנה למי שמקפיד שלא יקרענו בזה י"ל דאינו חייב לקרוע.

ב. עוד יש לדון בעיקר עצה זו של הקנאת הבגדים, דהנה י"לע במי שראה את מקום המקדש ולא קרע את בגדיו וחזר לביתו האם נשאר עליו החיוב קריעה או דהחיוב הוא רק בשעת הראייה ואחר שהלך ממקום המקדש שוב אין עליו חיוב קריעה, [ועי' להלן עיון ג' מש"כ בזה], ואי נימא דהחיוב נשאר עליו גם אח"כ יש לדון עוד טעם דלא יהני להקנות את בגדיו לאחר, דנהי דבשעת הראייה אינו חייב לקרוע מ"מ אח"כ כשיחזור ויקנה את הבגדים שוב יתחייב לקרוע ואף שכבר אינו רואה את מקום המקדש.

אמנם נראה דזה תלוי במה שחקרנו לעיל בהא דאין חייב לקרוע בגדים שאינם שלו, אם הוא מטעם אנוס או דהוי פטור מעיקר החיוב. דאם הוא רק פטור אנוס י"ל דבשעה שישתלק האנוס [כשיחזור ויקנה הבגדים] הרי הוא מתחייב בקריעתם, אבל אי נימא דעל בגדים שאינם שלו ליכא חובת קריעה כלל א"כ בשעת ראייה לא חלה עליו חובת קריעה ושוב לא יחול עליו החיוב אח"כ בשעה שכבר אינו רואה את מקום המקדש. וכמו שהרואה את מקום המקדש בשבת ויו"ט אינו חייב לקרוע אח"כ בחול, [כן היה נראה לכאז, אמנם עי' שו"ת מהרי"ל קו"א קפ"ה דלא בירא ליה חד מילתא], והיינו משום דבשבת לא חייבו חכמים כלל לקרוע וכל דבשעת ראייה היה פטור שוב לא חל עליו חיוב קריעה אח"כ.

ב. בזין קריעה בכל בגדיו

כתב השו"ע סי' תקס"א סעיף ד' שכל הקרעים האלו שקורע על ערי יהודה וירושלים ועל מקום המקדש קורע כל הבגדים שעליו עד שיגלה את ליבו. ויש לדון במי שלא יכול לקרוע את כל בגדיו אם צריך לכה"פ לקרוע כל מה שיכול, או דכיון דבלא"ה לא יקרע את כולם די שיקרע בגד העליון בלבד. [דבגד העליון ודאי חייב לקרוע אף אם אינו יכול לקרוע את שאר בגדיו, דלא גרע משאר קריעות שקורע רק את הבגד העליון, אבל שאר הבגדים שתחת הבגד העליון יש להסתפק אם צריך לקרוע דהא בלא"ה אינו יכול לקרוע את כל בגדיו].

ושורש הספק הוא אם הך דינא דקורע את כולו הוא משום דצריך לגלות את ליבו שלא ישאר עליו בגד שלם, וא"כ היכא דבלא"ה ישארו עליו בגדים שאינם קרועים הרי לא יתקיים דין זה וממילא א"צ לקרוע אלא את הבגד העליון משום עיקר חובת קריעה, או שהוא דין קריעה על כל בגד שלבש בו, וא"כ כל מה שיכול חייב לקרוע, וצ"ע. [ואין להוכיח מהא דאינו קורע את בגדי הזעה הסמוכים לגוף ואעפ"כ קורע את כל שאר בגדים שעליו, דשאני התם דבגד זעה לא חשיב בגד וממילא אינו מעכב גם בדין של יגלה את ליבו, דלא חשיב שיש כאן בגד על ליבו. ופשוט].

ג. הרואה מקום המקדש ולא קרע אם חייב לקרוע אח"כ

הרואה את מקום המקדש ולא קרע בגדיו וחזר לביתו, יש לדון אם נשאר עליו החיוב לקרוע בגדיו, או דכל החיוב הוא רק בשעת הראייה אבל אח"כ שכבר אינו רואה אינו חייב עוד לקרוע, והנה בחיוב קריעה על מיתת אביו ואימו רח"ל אם לא קרע בשעת מיתת חייב לקרוע כל שבעה, אבל אין ללמוד מזה לנידון דידן, דשאני התם דכל שבעה חשיב שיש עדיין את המחייב של הקריעה, משא"כ בקריעה על מקום המקדש הרי המחייב הוא הראייה וי"ל דהחיוב הוא רק כל זמן שהוא רואה ולא אח"כ. ועיי' שו"ת מהרי"ל דיסקין קו"א אות קפ"ה דנראה דפשיט"ל דחייב לקרוע אח"כ, ועיי' מנחת שלמה ח"א סי' ע"ג.

ונראה דאף את"ל דנשאר עליו החיוב קריעה היינו רק לענין לקרוע את הבגדים האלו שהיה לבוש בהם בשעת ראייה, אבל אם פשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים אינו חייב לקרוע אותם, ולא דמי לחיוב קריעה על מת תוך שבעה שחייב לקרוע כל בגד שלובש ואף שלא היה לבוש בו בשעת מיתתו, כיון דהתם כל רגע הוא מחייב וממילא חל החיוב על אותם בגדים שלובש אח"כ, משא"כ הכא דהראייה היא המחייב בקריעה א"כ אפי' אי נימא דחיובו לא פקע גם כשכבר אינו רואה את מקום המקדש מ"מ החיוב שנשאר עליו הוא רק על הבגדים שהיה לבוש באותה שעה.

וגם נראה פשוט דאם פשט את בגדיו לא מהני שיקרעם כשאינו לבוש בהם, אלא צריך לחזור וללבושם ולקרוע אותם כשהם עליו, דנהי דהחיוב קריעה חל על בגדיו מ"מ צורת מצות הקריעה היא בבגד שלבוש בו.

והנה בשו"ע סי' תקס"א סעיף ד' כתב דהקריעה בראיית מקום המקדש היינו כל בגדיו שעליו עד שיגלה את ליבו, ויל"ע [להצד דלא פקע חיוב קריעה גם אח"כ] מה הדין אם לא קרע בשעת ראייה ואח"כ החליף את בגדיו מלבד הבגד העליון, [וכמו שמצוי שהחליפה היא אותה חליפה אבל החולצה היא אחרת], אם נימא דבכה"ג חייב לקרוע גם את הבגדים שלא היה לבוש בשעת ראייה.

ויסוד הספק הוא לפי"מ דיש להסתפק אם החיוב קריעה על כל בגדיו הוא משום דכל בגד ובגד שלבוש בו נתחייב בקריעה, או דעיקר חובת הקריעה היא על בגד העליון [כמו בקריעה על שאר קרוביו], והדין קריעה בשאר בגדיו הוא דין שצריך לגלות את ליבו בקריעתו. דאם החיוב קריעה הוא על כל בגדיו א"כ בגד שלא היה לבוש בו אינו צריך לקרוע וכנ"ל, אבל אם הוא דין שצריך לגלות את ליבו בקריעתו י"ל דכיון דעל הבגד העליון נשארה חובת קריעה א"כ ממילא צריך הוא לקרוע גם את הבגדים שתחתיו כדי לגלות ליבו בקריעתו, וצ"ע. [א.ה. ועיי' לעיל עיון ב' "בדין קריעה בכל בגדיו" דנפק"מ בחקירה זו במי שאנוס על קריעת א' מבגדיו אם צריך לקרוע כל בגדים שיכול או דכיון דלא יגלה את ליבו שוב אינו חייב כי אם בקריעת בגד העליון ותו לא, עיי"ש].

ד. קרע קודם שראה את מקום המקדש

עובדא הוי בא' שהגיע לכותל המערבי וקודם שהביט אל מקום המקדש קרע בגדיו, ותוך כדי דיבור לקריעה ראה את מקום המקדש. [ואירע כן מחמת שרצה שלא להתחייב בספק קריעה על ירושלים ולכן לא הביט סביבו עד שהגיע למקום המקדש, עיי' בב"י סי' תקס"א, וכן היה נוהג מרן הקה"י זצ"ל, ובעובדא הנ"ל שכח להרים ראשו קודם הקריעה וזכר רק תיכף לאחר הקריעה בתוכ"ד]. ויל"ע אם יצא ידי"ח קריעה, או שצריך לחזור ולקרוע כיון שבשעה שקרע עדיין לא נתחייב בה.

ובפשוטו יש ללמוד דבר זה מגמרא ערוכה בנדרים דף פ"ז א' דתניא מי שיש לו חולה בתוך ביתו ונתעלף וכמדומה שמת וקרע, ואח"כ מת, לא יצא ידי קריעה, אמר ר' שמעון בן פאי אמר ריב"ל משום בר קפרא לא שנו אלא שמת לאחר כדי דיבור אבל בתוך כדי דיבור אין חזר וקורע. וכן נפסק בשו"ע יו"ד סי' ש"מ סעיף כ"ה, ומבואר דאף שהקריעה היתה קודם המיתה אם בתוכ"ד לקריעה הוא מת שפיר יוצא ידי"ח הקריעה, וא"כ ה"ה בנידון דידן אף שהראיה היא המחייבת והוא קרע קודם שראה מ"מ אם בתוכ"ד לקריעה ראה את מקום המקדש ונתחייב שפיר יוצא ידי"ח בזה.

אלא דיש מקום קצת לדון בזה, דהנה בגמ' מיירי שהיה סבור בו שמת וקרע עליו ושוב בתוכ"ד לקריעה הוא מת, ויל"ע מה הדין אם יודע בו שלא מת עדיין אלא שקורע עליו על מה שהוא עומד למות, אם גם בזה מהני אם לבסוף מת בתוכ"ד, וקצת משמע דהיכא דידע בו שלא מת לא יצא, והיינו משום דאין כאן קריעה של שעת חימום והוי חיסרון במהות הקריעה ואינו יוצא בקריעה כזו אף אם לבסוף היתה הקריעה בתוכ"ד למיתה, דלא סגי במה שהקריעה תהיה בתוכ"ד למיתה אלא בעיי' גם שתהיה קריעה של צער מיתה, ורק היכא דהיה סבור בו שמת שהקריעה היתה קריעה של שעת חימום בזה הוא דמהני תוכ"ד לייחס את הקריעה למת.

ולפ"ז י"ל דבקריעה על מקום המקדש כיון דהקריעה היא על הראייה א"כ קודם שראה את מקום המקדש הרי"ז כמו שלא היה סבור בו שמת, דראיית מקום המקדש היא במקום המיתה, וא"כ לא יהני מה שראה מקום המקדש בתוכ"ד. [ואם באנו ללמוד משם אין לנו ללמוד אלא לאופן שטעה והיה סבור שראה את מקום המקדש וקרע עליו, ושוב בתוכ"ד ראה באמת את מקום המקדש, דבזה שפיר יצא ידי"ח כיון שהיה סבור בשעת הקריעה שראה את החורבן ויש כאן קריעה על ביהמ"ק].

אמנם נראה דאפי' אי נימא דבעיי' שיהא סבור בו שמת וכנ"ל, היינו דוקא בקריעה על מת דכל זמן שלא מת אין כאן על מה לקרוע, ולכן כל שהוא יודע בו שלא מת אין כאן קריעה על מת, אבל בקריעה על המקדש הרי גם כשלא ראה את מקום המקדש יש כאן על מה לקרוע שהרי החורבן כבר היה וביהמ"ק חרב, אלא דהמחייב של הקריעה הוא רק עיי' ראיית מקום המקדש, ובזה שפיר מהני תוכ"ד דאז הקריעה מתייחסת לראייה של מקום המקדש, ודו"ק.

אלא שבעיקר הדין אם קרע קודם הראייה, יעוי' במ"ב סי' תקס"א ס"ק ז' שכתב בשם הפוסקים דמשהגיע לצופים צריך לקרוע אע"פ שעדיין לא ראה, וצריך ברור שם במקור הדברים ועיי' ב"ח, ואי נימא הכי הרי זה שהגיע עד סמוך למקום המקדש ודאי יצא ידי"ח קריעה אף אם לא ראה כלל את מקום המקדש. אלא דיל"ע דלפ"ז סומא ג"כ יהא חייב בקריעה. וצ"ע.

לע"נ

איש תם וישר רודף צדקה וחסד ר' משה אלינסון ז"ל ב"ר גרשון ז"ל נכד הגאון הגדול רבי מרדכי שלמה מובשוביץ זצ"ל
נלב"ע כ"ג אדר שני תשע"ט
ת.נ.צ.ב.ה.